

EBÜ'İ-MÜEYYED-İ BELHÎ

Sâmânîler'den Nûh b. Mansûr'a (976-997) ithaf edilmiştir. 3. *Yûsuf u Züleyhâ*. İran edebiyatında bu konuda yazılan ilk mesnevidir. 4. *Kitâb-ı Gerşâsb*. Bu eser de Esedî-i Tûsî'nin (ö. 465/1073) *Gerşâsbnâme*'sinin kaynağını oluşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Târîh-i Sîstân (nşr. Melikü's-şuarâ Bahâr), Tahrân 1314 hş., s. 13-14, 16-17, 35-37; Key-kāvûs b. İskender, *Kâbûs-nâme* (nşr. R. Levy), London 1951, s. 6; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberîstân* (nşr. Abbas İkbâl), Tahrân 1324 hş./1945, s. 18; Avfî, *Lûbâb* (nşr. Saîd-i Nefîsî), Tahrân 1335 hş., s. 264; Hidâyet, *Mecma'u'l-fu-şâhâ*, Tahrân 1295, I, 81; Bahâr, *Sebkşînâst*, Tahrân 1321 hş., II, 8, 18-24; Safâ, *Edebiyyât*, I, 401-403, 611-612; a.mlf., *Hamâse-serâyât der İran*, Tahrân 1324 hş./1945, s. 91-94; Rypka, *HIL*, s. 150, 152-154, 165, 179, 461, 633; a.mlf., *Târîh-i Edebiyyât-i İran* (trc. İsâ Şihâbî), Tahrân 1354, s. 243, 246, 250, 268, 275, 317; G. Lazard, "Abu'l-Mu'ayyed-i Belhî", *Yâdnâme-i Jan Rypka*, Prag 1967, s. 95-101; a.mlf., "Abu'l-Mu'ayyad Balî", *Elr*, I, 340; *DMF*, I, 28.

ORHAN BİLGİN

EBÜ'N-NADR et-TÜSÎ

(أبو النضر الطوسي)

Ebû'n-Nadr Muhammed
b. Muhammed b. Yûsuf et-Tûsî
(ö. 344/955)

Hadis hâfızı, fakih.

250 (864) yılı civarında doğdu. Aslen Taberânîdir; Tûs'ta yaşayıp orada öldüğü için Tûsî nisbesiyle anılmıştır. Irak, Suriye, Mısır ve Hicaz gibi pek çok ilim ve kültür beldesini dolaşarak devrin tanınmış muhaddislerinden Osman b. Saîd ed-Dârimî, Hâris b. Ebû Üsâme el-Bağdâdî, Cehdamî, Ahmed b. Seleme en-Nisâbü'rî, Ebû Ali el-Kabbânî ve bilhassa Muhammed b. Nasr el-Mervezî'den faydalandı.

Güvenilir bir muhaddis olarak kabul edilen Ebû'n-Nadr, sahip olduğu geniş hadis kültürüyle çalışmalarını *Şahîh-i Müslim* üzerinde yoğunlaştırmıştır. *Müstahtarec** türünden olan ve günümüze ulaşmış olmadığı bilinmeyen kitabını talebelerinden Hâkim en-Nisâbü'rî rivayet etmiştir. Hadis alanındaki hizmetlerinin ve Tûs kadılığıının yanı sıra öncelikle Şâfiî mezhebinin Horasan bölgesinde canlı tutmaya çalışmış ve orada ilmine başvuru bir kişi olmuştur. Doksan yılı aşan ömrünün yaklaşık üçte ikisini fetva vererek ve hadis çalışmaları ile değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Fetvalarından hiçbirinin tenkit edilmemiş olması, geniş ve sağlam bir fıkıh kültürüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu kadar fet-

vanın yanı sıra hadis ilmine dair eserlerini kaleme almak için yeterli zamanı nasıl bulduğu sorulduğunda gecenin üçte birini kitap yazmakla, üçte birini Kur'an okumakla, üçte birini de uyumakla geçirdiğini söylemiştir. Onun en belirgin özelliği zühd ve takvâ sahibi olmasıdır. Yıllarca nâfile oruç tutmuş, kendi yiyeceğinden fazlasını yoksullara dağıtmış ve insanların iyiliğe yönelip kötülüklerden sakındırmaya gayret etmiştir.

Ebû'n-Nadr et-Tûsî 13 Şâban 344 (2 Aralık 955) tarihinde Tûs'ta vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 379; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 288-289; Zehebî, *A'lamü'n-nübela*, XV, 490-492; a.mlf., *Tezkiretü'l-huf-fâz*, III, 893-894; Safedî, *el-Vâfi*, I, 210; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 229; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huf-fâz* (Lecne), s. 366; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 368.

M. ALİ SÖNMEZ

EBÜ'N-NECM el-İCLÎ

(أبو النجم العجلي)

Ebû'n-Necm el-Fazl (el-Mufaddal)
b. Kudâme er-Râciz el-İclî
(ö. 125/743'ten önce)

Recez bahrinde yazdığı
şiiirleriyle tanınan Arap şairi.

Basra ve Kûfe civarında yaşayan Benî İcl kabilesine mensuptur. Emevîler devrinde yaşadığı bilinen İclî'den Muâviye'nin (661-680) sitayişle bahsettiğine bakılırsa o sırada yetişkin bir şair olduğu söylenebilir. Ebû'n-Necm şöhretinin zirvesine Hişâm b. Abdülmelik (724-743) zamanında ulaşmış ve Hişâm'ın halifeliğinin son yıllarında yetmiş yaşlarında vefat etmiştir.

Ebû'n-Necm, İslâmî devrin önde gelen recez şairlerinden olup bu şairlerin birinci tabakasında yer alır. Coşkulu bir şiir okuyuşu olduğu rivayet edilir. Edebiyat tenkitçileri onun da içinde bulunduğu dört recez şairi arasında (kendi kabilesinden Ağleb el-İclî, Benî Temîm'den Accâc ve oğlu Ru'be) tasvir konusunda en yüksek dereceyi ona verirler ve irticâlen şiir söyleyebildiği için ondan övgüyle söz ederler. Geleneksel kabile rekabeti sebebiyle aralarında düşmanlık bulunan iki şairden Ru'be'nin Ebû'n-Necm'i görünce ayağa kalktığı ve onun Araplar'ın en güzel recez söyleyen şairi olduğunu belirttiği, Ebû'n-Necm meşhur "Lâmiyye" kasidesini okuyup bitirince de, "İşte recez budur" diye takdirini ifade ettiği kaydedilir (İsfahânî, X, 151). Ebû'n-Necm şöhretini, Emevî halifelerinden Ab-

dülmelik b. Mervân ve Hişâm b. Abdülmelik ile Abdülmelik b. Bişr ve Haccâc gibi yöneticiler için yazdığı recez bahrindeki methiyelerine borçludur. Râviler onun irticâlen şiir söylemedeki başarısından ittifakla söz ederken bazı kelimeleri isabetsiz kullandığı için Asmaî tarafından tenkit edildiğini de belirtirler. Şiirlerinin muhtevasını daha çok, bedevî Araplar'ın hayatında önemli yeri olan eşyalarla yarış atı ve deve gibi hayvanların tasviri teşkil eder.

Ebû'n-Necm'in Ebû Saîd es-Sükkerî ve İbnü's-Sikkî tarafından derlenen divanı günümüze ulaşmamakla birlikte çeşitli kaynaklarda yer alan şiirleri Alâeddin Âgâ tarafından bir araya getirilip zor kısımları şerhedilerek *Dîvânü Ebi'n-Necm el-İclî* adıyla yayımlanmıştır (Riyad 1981). "Ümmü'r-recez" diye adlandırılan kasidesi de meçhul bir müellife ait şerhiyle birlikte Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki yazma nüshası (nr. 5758) esas alınarak Abdülazîz el-Meymenî (*et-Tarâ'ifü'l-edebiyeye*, Kahire 1937, s. 55-71) ve eksik bir şekilde Muhammed Behcet el-Eserî (*MMİADm*, VIII, 1928, s. 472-479) tarafından nesredilmiştir. Jaakko Hämeen-Anttila, derlediği yeni şiirleri de ilâve ederek divanı yeniden yayımlamaya başlamıştır (Dîvân of Abû'n-Nağm: Materials for the Study of Rağaz Poetry I., Helsinki 1993).

Ömer Ahmed Halîl Hasan *Ebû'n-Necm el-İclî: aḥbâruḥu ve eş'âruḥ* adlı bir doktora çalışması yapmış, çeşitli kaynaklarda dağınık halde bulunan şiirlerini toplayarak açıklamış ve bir makale ile de bu çalışmasını tanıtmıştır (bk.bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'n-Necm er-Râciz, *Dîvân* (nşr. Alâeddin Âgâ), Riyad 1401/1981; Cumahî, *Fuḥûlû's-şu'arâ*, II, 737, 745, 753; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ* (nşr. Müfid Kamîha), Beyrut 1985, s. 400-404; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, X, 150-161; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 — Beyrut 1402/1982, s. 310-311; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hiżânetü'l-edeb*, I, 103-106; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbasî, *Me'âhidü'l-tenşîs* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1367/1947, s. 19; Blachère, *Târîhu'l-edeb*, s. 617; Sezgin, *GAS*, II, 371-372; Cl. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı* (trc. Cemal Sezgin), Ankara 1971, s. 63-64; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 682-685; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edeb*, II, 397-399; Recâ es-Seyyid el-Cevherî, *Fennü'r-recez fi'l-'asrî'l-'Abbâsî*, İskenderiye, ts. (Münşeâtü'l-Maârif), s. 52, 75-80; Ömer Ahmed Halîl Hasan, "Ebû'n-Necm el-İclî: aḥbâruḥu ve eş'âruḥ", *Ḥavliyyâtü fer'î'l-adâbî'l-'Arabîyye*, IV, Beyrut 1989, s. 313-316; Ch. Pellat, "Abu'l-Nadîm", *El*² (İng.), I, 142.

AHMET TURAN ARSLAN